

378.147

K20



В.В. Каплінський

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ



В. В. Каплінський

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Навчальний посібник

Київ 2017

УДК 378.016(075.8)

ББК 74.58 я 73

К 20

Рекомендовано Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №10 від 25.03.2015 р.)

Рецензенти:

Тарасенко Г. С - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільного виховання Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Анцибор А. І. - кандидат психологічних наук, завідувач кафедри психолого-педагогічної освіти та інновацій Вінницького обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників

В.В. Каплінський

К 20 Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник/ В. В. Каплінський
Київ : КНТ, 2017.-225 с.

ISBN-978-966-373-825-3

У навчальному посібнику лаконічно й системно викладено теоретико-методичні основи методики викладання у вищій школі. Рекомендовано студентам магістратури спеціальності «Педагогіка вищої школи», викладачам вищих навчальних закладів та вчителям-предметникам.

УДК 378.016(075.8)

ББК 74.58 я 73

ISBN 978-966-373-825-3

© Каплінський В. В.. 2017

© ТОВ «КНТ», 2017

Зміст

Передмова.....	6
Тема 1. Предмет, завдання, основні категорії та актуальні проблеми методики викладання у вищій школі.....	8
1.1. Предмет та завдання методики викладання у вищій школі.....	8
1.2. Основні категорії методики викладання у вищій школі.....	9
1.2.1. Метод і прийом.....	9
1.2.2. Уміння і навички.....	9
1.2.3. Сформованість умінь не дає діяльності « застигнути в стереотипі».....	11
1.2.4. Чим свідоміший характер умінь, тим вищий їхній рівень.....	12
1.2.5. Первинні та вторинні уміння.....	12
1.2.6. Співвідношення понять знання та уміння.....	13
1.2.7. П'ять умов, при яких знання стають фундаментом умінь.....	14
1.2.8. Глибина знань.....	16
1.2.9. Про взаємозв'язок умінь та здібностей.....	17
1.2.10. Від розвитку здібностей залежить рівень сформованості умінь.....	20
1.2.11. Інтелектуальні уміння.....	20
1.2.12. Функції умінь та здібностей.....	21
1.2.13. Основні характеристики уміння.....	22
1.2.14. Актуальні проблеми методики викладання у вищій школі.....	23
Тема 2. Удосконалення змісту навчальних дисциплін в контексті методики їх викладання.....	27
2.1. Компоненти змісту освіти в контексті методики їх викладання.....	27
2.2. Дидактичні вимоги до формування змісту навчальних дисциплін.....	33
2.3. Критерії відбору змісту навчальних занять.....	34
2.4. Опора на ідеї Я. А. Коменського при організації засвоєння змісту освіти.....	38
2.5. Шляхи удосконалення змісту освіти.....	40
Тема 3. Методика підготовки та проведення лекції у вищій школі.....	42
3.1. Лекція як організаційна форма навчання у ВНЗ, її види та функції.....	42
3.2. Підготовка викладача до лекції.....	44
3.3. Роль першої лекції з нової навчальної дисципліни.....	45
3.4. Активізація уваги студентів на лекції.....	47
3.4.1. Як зацікавити студентів на початку лекції і чому це важливо?.....	47
3.4.2. Реально діючі прийоми активізації уваги студентів на початку та в процесі лекції.....	52
3.4.3. Як ще можна викликати увагу до змісту лекції зразу ж? Що ще допомагає зробити інтригуючим та втягуючим у лекцію її початок?.....	54
3.4.4. Прийоми, які допомагають зберегти увагу студентів до змісту лекції.....	55
3.4.5. Що сказати? і Як сказати?.....	55
3.5. Ораторські вміння, що допомагають викладачу забезпечити ефективність лекції.....	56
3.5.1. Вміння викладати інформацію ясно і доступно.....	56

3.5.2. Уміння урізноманітнити зміст лекції фактами, прикладами, порівняннями, що активізують його сприйняття.....	57
3.5.3. Уміння дотримуватися логіки при викладі змісту і підводити до логічного його сприйняття.....	57
3.5.4. Вміння ефективно використовувати виразні, образні засоби та інтонаційне багатство мови.....	58
3.5.5. Уміння виявляти емоційне ставлення до повідомлюваної інформації.....	60
3.5.6. Уміння акцентувати увагу на головному, істотному.....	60
3.5.7. Уміння скорочувати фрази до "розміру" думок.....	61
3.5.8. Уміння грамотно використовувати невербальні засоби для більш точної передачі змісту, почуттів, переживань.....	62
3.5.9. Уміння використовувати елементи розумного і доречного гумору.....	63
3.5.10. Уміння викладати інформацію проблемно.....	64
3.5.11. Уміння слідувати за викладом інформації і реакцією слухачів.....	65
3.5.12. Уміння дотримуватися почуття міри.....	66
3.5.13. Уміння ефективно застосовувати паузу як засіб комунікації.....	67
Тема 4. Методика проведення практичних занять у вищій школі.....	71
4.1. Дидактичні цілі та функції практичних занять.....	71
4.2. Використання на практичних заняттях сучасних інноваційних технологій.....	73
4.3. Чим вищий інтерес, тим вищий коефіцієнт корисної дії практичного заняття.....	79
4.3.1. Фактори, що сприяють виникненню та формуванню інтересу студентів до змісту практичних занять.....	81
4.4. Різноманітні форми завдань для практичного заняття.....	89
4.4.1. Різноманітні форми завдань для опитування студентів на практичному занятті.....	90
4.4.2. Проблемні запитання як спосіб активізації пізнавальної активності студентів на практичному занятті.....	91
4.4.3. Приклади проблемних питань з педагогіки.....	95
Тема 5. Методика розв'язання педагогічних ситуацій на практичних заняттях у вищій школі.....	99
5.1. Педагогічні ситуації як складова виховного процесу та їх різновиди.....	99
5.2. Методичні рекомендації щодо розв'язання педагогічних ситуацій.....	101
5.3. Застосування теоретичних знань з педагогіки для успішного розв'язання педагогічних ситуацій.....	104
5.4. Типові помилки та педагогічно недоцільні дії викладача в проблемній ситуації.....	108
Тема 6. Реалізація виховного потенціалу навчального процесу у вищому навчальному закладі.....	112
6.1. Чому виховання - це особлива діяльність викладача?.....	112
6.2. Чому без реалізації виховної функції навчальний процес є не повноцінним?.....	113
6.3. Як здійснювати виховний вплив у процесі викладання?.....	117
6.3.1. Чому непрямий вплив ефективніший?.....	118

6.3.2. Коротко про одну з форм опосередкованого виховного впливу.....	120
6.3.3. Як забезпечувати особистісну значущість змісту навчальних занять?.....	120
6.3.4. Як забезпечувати виникнення емоційних станів?.....	122
6.3.5. Уміння створювати ситуації, які спонукають до самоаналізу	123
6.3.6. Уміння підводити до самостійних висновків, не нав'язуючи їх	124
6.3.7. Уміння забезпечувати взаємний контакт	125
6.3.8. Вміння справляти позитивне враження особистісними якостями.....	125
6.3.9. Уміння психологічно налаштувати на сприйняття повідомлюваної інформації.....	127
6.4. Опора на знання з теорії та практики виховання для забезпечення ефективності виховного впливу?.....	128
6.5. Як здійснювати прихований виховний вплив?.....	132
Тема 7. Комунікативне забезпечення навчально-виховного процесу у вищій школі.....	140
7.1. Система комунікативних умінь викладача ВНЗ.....	140
7.2. Різновиди взаємного контакту.....	141
7.3. Забезпечення взаємного контакту в ситуаціях першого знайомства.....	143
7.4. Причини виникнення конфліктних ситуацій у педагогічному процесі та шляхи їх розв'язання.....	145
7.5. Особливості комунікативної поведінки в процесі спілкування.....	147
Тема 8. Професійна майстерність викладача вищого навчального закладу.....	155
8.1. Складові авторитету викладача вищого навчального закладу.....	155
8.2. Педагогічні здібності та їх роль у забезпеченні успішності навчально- виховної діяльності викладача вищого навчального закладу.....	159
8.3. Інші важливі складові педагогічної майстерності викладача.....	162
8.4. Конкурс педагогічної майстерності як засіб професійного становлення педагога.....	169
Тема 9. Самовиховання як шлях професійного самовдосконалення майбутнього спеціаліста.....	184
9.1. Від виховання до самовиховання.....	184
9.1.1. Самовиховуючий потенціал змісту.....	185
9.1.2. Спонукати до самовиховання.....	186
9.1.3. Студентські творчі проекти з самовиховання як засіб професійного самовдосконалення.....	188
9.2. Організація цільового та організаційно-діяльнісного етапу само- виховання.....	193
9.2.1. Об'єктивна самооцінка - ознака мудрості.....	194
9.2.2. Перемога над собою починається з правильно поставленої цілі.....	196
9.2.3. Фізична перемога над собою починається з перемоги моральної.....	197
9.2.4. Тактика самовдосконалення.....	198
9.3. Рушійна сила самовиховання.....	200
9.4. Умови ефективності самовиховання.....	201
Післямова.....	207
Додатки.....	209